

DEMÉNY PÉTER

VÉGLETEK KÖZÖTT MÉRLEGELVE

Kőríz Imre: *tévedések fenntartása mellett*

■ „Nem tudom, szokás-e még ma is a rátartibb könyvelésekben, mint szálda-kontista – hivatalos nevén folyószámlavezető – koromban a Standard Villamossági R.T.-nél, hogy a számlákra és általában a könyvelési értesítésekre rányomják a t. f. m. (azaz tévedések fenntartása mellett) bélyegzőt [...] minden kritika után oda kellene bigygyeszteni ezt a három fenntartásos betűt.”

„...szépen tévedni szebb, mint csúnyán eltalálni az igazat”

Ez a két (Vas Istvántól, illetve Molnár Ferencről) származó idézet Kőríz Imre „kritikák(at), tanulmányok(at)” tartalmazó kötetének mottója. Bevallom, engem a Vas-mottó egy másik idézethez vezetett, melynek belső könyvtárban fényes helye van, mióta Radnóti Sándor Vas István kritikus munkásságát elemezte, és tulajdonképpen a címet bontotta ki és indokolta: „Bizonyos gyanakvással, bizonyos elragadtatással.”

Kőríz Imre is költő, mint Vas, ő is mértékletes, és ő is minden állítását megindokolja. A kötet első szövegében, a Takáts József kötetéről írja: „A jó kritika, a jó kritikus figyelme mindig többirányú – mint a fények Gyarmathy Tihamérnak a kötet borítóján reprodukált festményén –, és nemcsak a tárgyára kíváncsi, hanem önmagára is, pontosabban képes önmagát a tárgya, a tárgyat önmaga tükrében szemlélni.” (5.) Pontosán erre képes Kőríz is. Állításai soha nem végletesek, mindig hosszan és sokat foglalkozik egy jelenséggel, alátámasztja rokon- és ellen-

szenvét egyaránt, s ettől azok már nem is így hatnak, hanem a kritikus viszonyulásaként.

De ki a kritikus? Egy középnevezékhez tartozó klasszika-filológus és költő. Képzettsége jól látszik a *Klassz* című tömb kilenc írásán. Ezzel a címmel azonban enyhíti is a tudománya szigorát, és az élre teszi a Wilfried Stroh játékos bestselleréről, a latin stilsztika történetéről szóló recenziót. „Az olyan kritikát, amely az utóbbi években megjelent latin és görög versfordításokkal foglalkozik, nem könnyű elkezdni, még akkor sem, ha csak olyan könyveket tárgyal, amelyek egyetlen fordító nevéhez fűződnek” – írja a Csehy Zoltán fordította kötetekről (20.), és az olvasó mindegyik szöveg elejére odaképzelteti ezt a megjegyzést. Az, hogy idézem, nem bírálat szeretne lenni, ellenkezőleg, dicséret: a mai éles, epés korban Kőríz üdítően és elegánsan körültekintő.

Miután azonban megtette a tépelődés köreit, olyan alaposággal veszi górcső alá a válogatást, hogy az felér a legtoledóibb élességgel. Csehy telitalálatainak és mellélövéseinek leltára egyaránt lenyűgöző, de legalább annyira a leltározónak, mint a fordítónak köszönhetően. „Némileg csökkentí a műélvezetet a fordítónak a hosszú jegyzetek iránt megnyilvánuló vonzalmá is. »Száját megszagolod? Seggnek hiszi biztos az orrod!« (I. 19.) – hát kell ehhez magyarázat? Csehy szerint kell, mégpedig a következő: »Ez a motívum Catullus huszonharmadik versére vezethető vissza, valamint egy Nikarkhosz-epigrammára a Görög antoló-

giából. Az egész költemény motívumait az említett szerzőkön kívül, mint Beccadelli verseiben általában, az antik priapikus korpusz hatása jellemzi mind lexikálisan, mind tartalmi szempontból. « Quo res haec pertinet? – mit akarsz ezzel, amice? Hiszen ezek a jegyzetek – nem számoltam, de félek, hogy nagyobb a teljes terjedelmük, mint a verseké – többnyire éppoly feleslegesek, kényelmetlenek és haszontalanok, mint mondjuk szivarozás közben fogat mosni. » (24.) S a komizkodást az olvasó annál indokoltabbnak érzi, mert a fordítói telitalálatok csakugyan azok: „A »jobb, mint az eredeti«-re további példa a II. 15., »A sánta Matthias Lupiusra« írt darab, amelyben Csehy az »egyenest« szó kettős – »nem görbén«, illetve »közvetlenül« – jelentését használja ki: »Ritka epigrammás kötetet kérsz, marcusi művet! / Lupiusom, te magad jöjj egyenest, s viheted!«” (22.) Vagyis a kritikusnak az ízlése sem hibádzik, ami nagyon nagy szó. Témákat, motívumokat feltérképezni, előképeket, hatásokat felfedezni jóval többen képesek, mint ráérezni, mitől jó valami.

És bátor. Mert Csehy éppolyan méltán „jól jegyzett” fordító, mint amilyen méltán híres volt Térey, és Karsai György szakértelméhez sem férhet kétség. „Nekem mégsem tetszik a fordítás” – szögezi le szokásos alaposágai közben kettőjük *Oidipusz királyáról*. (53.) Azért a látásmódért, amely szerinte kudarcot eredményezett, a „vulgárnádasdymust” kárhoztatja (57.), és ezzel is megokolja a véleményét.

„Nádasdy Ádám *Isteni színjáték*-fordításának egy lelkes és értő kritikus az írta, hogy Babits Dantéja »mostantól múzeumba való«. Ez a kissé gombra megfogalmazás – nem lévén efféle múzeum – csalóka. Talán inkább arról van szó, hogy Nádasdy munkájának megjelenésével Babits fordítása, mint egy kiszolgált óceánjáró, a világtengerekről a magyar irodalom kikötőjébe húzódott vissza, és aki ezután a világirodalomban kíván tájékozódni, az jobban jár, ha az új fordítást veszi

kézbe.” (58.) Ez a bekezdés viszont, a következő írás elejéről, számomra azt bizonyítja, hogyan kerül valaki ellentmondásba saját magával. „Miért, ilyen kikötő van?” – kérdezné az olvasó hasonló értetlenséggel, ha nem állna az írás végén egy nagyszerű antitézis: „Mindent egybevetve bizton állítható: Babits százéves munkája annak – eredetileg fényes, idővel pedig egyre patinásabb – bizonyítéka, hogy az *Isteni színjáték* magyarul is megírható, Nádasdy nagyszerű, friss fordítása pedig azt bizonyítja, hogy magyarul is végig lehet olvasni.” (65.) Ezek között a végletek között feszül mindaz, amit Kőríz a fordításról mond.

Az *Egy polgár vallatásai*, mint a címe is sugallja, Márairól szól, és ismét láthatjuk, mennyire tűzbe jön Kőríz, ha olyan íróról beszél, akit szenvedélyesen szeret: „Szokás őt a polgárság írójának tartani, ami badarság. A jó író mindig több annál, hogysen valami írója legyen, ledob magáról minden birtokosragot. Márai a polgári író: olyan ez, mint Tar Sándort a munkások írójának vagy Lázár Ervint a Négyszögletű Kerek Erdő írójának nevezni.” (76.) Ez a szenvedély valóságos „önfelhívás keringőre”: én például kíváncsian lapozgatnám Kőríz Márai-monográfiáját.

A *Tisztázatlan besorolás* című harmadik tömb olyan könyvekről szóló szövegeket tartalmaz, melyek a legutóbbi években jelentek meg, illetve egy Csoóri-, egy Petri-esszé és egy szemelvénygyűjteményt. Van egy világirodalmi név is: Michel Houellebecq. Azért nem nevezem egyszerűen „kortárs könyveknek” őket, mert a *Négy fal között* Heltai Jenő naplója.

Itt már ismét növekszik a kockázat: míg Márait Fried István, Szegedy-Maszák Mihály és mások értelmezéseinek köszönhetően nagyjából „helyre tettük”, addig az itt tárgyalt művek szerzőinek még mindig alakul az értékelése, ahogy többnyire az életük. De még ha meghaltak is: Spiró azt írta a *Négy fal között*ről, hogy az „alapmű”.

A nagyobb lélegzet szükségessége abból is látszik, ahogy Kőríz bolon-